

Lysebu

af Erling Kristensen, Social-Demokraten, 11. maj 1957

Hjemkommen fra Lysebu undgår man ikke at måtte forsøge et svar på, hvad Lysebu og et Lysebuophold – egentlig – er ... Det første klares med, at Lysebu er en pompøs norsk bjælkegård, herligt beliggende nordvest for Oslo – og at den med sine mange uden- og indendørs herligheder er det norske folks takkegave til Danmark for hjælp og opmuntring under den anden verdenskrig.

Derimod klares det ikke med få ord, hvad et lysebuophold er, hvis det i det hele taget klares. Svaret afhænger til syvende og sidst af den enkeltes hjertelag og temperament og ikke mindst af, om man har den alder, der betinger, at man med sin manddoms hele erfaringsstyrke har oplevet den anden verdenskrig og besættelsens lange mørke.

Lysebu er et hjerteanliggende norsk og dansk imellem. Og for os, der nu i erindringer står den skønne Oslofjord ind, begynder rejsen allerede hin 9. april, da vi lige fra søvnen tumlede ud under åben himmel og afmægtige måtte stå og høre Tysklands krigsflyvere snerre sig frem mod overfaldet på det i tidlig morgen fredeligt sovende Norge.

I det klingre forårsgry under de usynlige maskiners onde knurren skete der noget i vores hjerter, noget der aldrig siden har ladet denne morgens afmagtstårer tørre. Og det er gennem dette øjnenes og sindets bevægede flimmer, vi sytten år efter oplever indkørslen på Lysebus venlige og bredt favnende tun. Uden før at have været på stedet har man alvorlige hemmeligheder sammen med den natduggede gårds mange og lange længer ... Og med den norskklædte kvinde, der kommer og præsenterer sig som – husmor, hverken mere eller mindre. Monty hedder den gamle buhund, der følger hende. Man aner, at her bor erindringen om de onde år ikke til leje ...

Der skal en rummelig favn til at modtage en folkegave ... De skønne tæpper, vi træder på, har norske kvinder i befrielsens jublende dage siddet omkring i de fjerneste dale og vævet til os. I de værdige stuers stolebetræk er vævningens undertråde ikke blot tråde, men tanker – et uforgængeligt hjerteislæt.

Mens solen bryder morgentågen og lader os se miledybt ind i Nordmarkas drømmende åseverden, får vi med en storladet gestus at vide, at alt er vort. – Vi var inviteret til et lysebuophold og står nu midt i et eventyr og ved, at ifølge eventyrets særlige love har vi ikke blot ret, men pligt til at åbne alle modtagelighedens sindsluger og føle os som eventyrets herremænd. Hver gang klokken deroppe i tårnet ringer til bords, fortæller dens lyse malmklange, at man har gård, opvartning og tjenerskab. Man har rækker af rummelige stuer. Hinsides gårdtunet har man "Kavalerfløjen" med festsal og overdådigt udstyrede hyggerum. Det eneste man savner, er følelsen af blot tilnærmelsesvis at kunne nå op til den hjerternes adel, der her gør eventyret til virkelighed og virkeligheden til det herligste eventyr.

Til gengæld er dette savn så føleligt, at man for lysebudagenes overdådighed end ikke finder på at give blot en lille smule af sig selv. Man bare konsumerer. Tager til sig af oplevelsernes overdådighed, vågner og ser Sørkedagen, der i aftes var et mørkedyb med gårdens små bitte lys på bunden, nu fyldt til dalens øverste rand af en tågeslette så jævn og morgenlig blændende som nyfalden tøsne.

Men det er i Norge, man er, og morgenen efter vågner man til stormregn og ruskende fjeldstorm. Det er ikke nat og bliver ikke dag. Byger risper småfuglene væk fra de svajende træer. Skyerne, derhjemme er noget, der færdes oppe over skorstene, maver sig her 50 meter o. h. lavt lavt over fjeldet, synker til bunds mellem skovens stammer, maser sig ind mellem gårdens sjaskvåde længer, gnider sig i forbifarten så tæt mod ruderne, at dagens smule grålys skifter og skift er i alle nuancer af gråt.

Ukendt med Norges vejr afskriver man alt, hvad der hedder sol og højhimlede dage, men en skønne morgen er himlen leende lyseblå, og solen blænder, som har den skjult bag uvejret siddet og sparet op til ti soles styrke plirrende mod de forbifarende træers glitrende lys- og skyggeflimmer sidder man i "trikken" og glæder sig over vejret og mindes den flinke vognstyrer, der fra Voksenkollen station havde set os borte på vejen og lod toget vente, til vi langt om længe nåede frem. Tænker på konduktørens hjælpende hånd, der ved indstigningen blev rakt os som hans private tillæg til Norges folkegave.

Hvad er – egentlig – et lysebuophold ... Nu, hvor vi i tindrende formiddagssol stiger i land på Bygdøy, væver fjordens blanke billede sig sammen med "trik"-mændenes hjælpsomhed, med Lysebus tæpper derhjemme, med Frams bedrifter og Osebergskibets kraft og ynde. Venskabet med værdighed nordmænd går på sælsom vis i eet med nuets fyrredufte og sodlugten fra Norsk Folkemuseums mange slukte arner. Takket være Lysebu går man ind og ud, hvor ting og træ skinner blankt af henfarne slægters slid. Går under nuets sol og får århundreders erfaring føjet til den bagatel, ens egen lille tid er.

Vi er midt i et lysebuophold, men formår trods den bedste vilje ikke at gøre indlysende for nogen, at det efter rejsen ind i museets tyste fortid er noget særligt at komme hjem og sidde og se Lysebus katte trille sig vellystigt i tunets eftermiddagssol. Eller trods årstiden at indtage eftermiddagskaffen på terrassen med udsigt til det fjerne Norefjell og Nordmarkas blånende åse.

Men Lysebu her midt i naturens fred og væld har sit sind. Drevet i hus af den norrøne aftenes rene kølighed sidder man ansigt til ansigt med en fjeldsolnedgang så farvemægtig, at den kun har rum for en af to sindsstemninger: Flammende glæde eller natsort sorg. Over sortnende åse, bag blændende skyers sølvrande, står klar-himlens grønne evighedsluger åbne ... Dagen brænder ned. Evighedslysets grønne ruder lukkes til, og mens en norsk digterinde gennem sine digte åbner sit hjerte for os, tænder nordlyset sit jærtegn over Norefjell, skriver polarnatten kuldeskrift under skyer og stjerner og lader sine spøgelsesgardiner bølge uroligt mod Lysebus aftenruder.

En eftermiddag ved solnedgangstid finder man sig selv stående fortabt foran en af Vigelandsparkens monumentale stengrupper. Det, der holder sindet fast, er ”kun” en gammel mand og en gammel kone, der her eftertænksomt dvæler i deres livs sene aften. Bag sig har de to gamle skygge af det liv, der er levet. Om sig har de den sidste ventens tynde luft. Foran ingenting ...

Men endnu et ”øjeblik” har de hinanden. I den sidste venten lægger hun sit lyttende øre mod sin gamle mands stenbryst, og så inderlig medleven har kunstneren lagt i hendes milde, lyttende udtryk, at man gennem det virkelig hører et hjerte slå.

På vej mod udgangen aner man, hvad der dybest menes med, at en kunstner gennem sit værk har gjort sig udødelig. For lidt siden kom man med sindet hoverende af skepsis og andenhånds meninger – nu står man ved smedejernsporten og ved, at Vigelands hjerte lever, at hans sten og mejselhug er blevet til kød og blod. I aften rejser hans livsværk sig i sort silhuet mod den brandrøde solnedgang. Monolittens menneskesøjle peger som en kæmpefinger ret mod det aftengrønne hvælv. I den rødmenende belysning springer fontænenes kæmpeblomst ikke med vand, men med rindende purpur. På øverste terrasse tegner besøgendes småskarer sig mod flammehimlen som sorte skulpturer, mens kunstnerens stenmennesker set mod solnedgangen bliver levende liv.

Hvad det er, de aftenlige øjeblikke hvisker om, lader sig knap nok ane, men måske er det noget om meningen med det hele ... Måske aner man det syn, kunstneren så for sig? Måske har han i sit hjerte set netop denne aftenhimmel, set silhuetvirkningens formende magt og fornemmet, at lyset og livet ville skabe videre, hvor han selv gik træt og ikke mere magtede hammer og mejsel?

Spørgsmålet forbliver ubesvaret, men lyden af Vigelands kunstnerhjerte går i et med nordlysnætternes kuldebrande og Osebergskibets barmbløde former ... Og med den regnvejrmorgen, hvor vi inviteret af Lysebu i bus er på vej dybt ind i den inderste Telemark. Duvende gennem det vældige, vædetunge land aner man, hvorfor Vigeland måtte gøre Monolittens demonstrative symbol så himmelstræbende højt, og hvorfor Peer Gynts sind måtte blive så blødt og vildt.

Fjeldnaturen skænker fantastiske oplevelser. Over højderne som glitrende stænger snoet af mørke og lys står regnen fra himmel til jord. Som friske sår i landskabets vældige krop skinner mosernes blodrøde krat. Skovbundens våde mospuder er – trods gråvejret – så lys- og farvemættede, at de i forbifarten virker på øjet som blændende glimt. Gennem den urolige naturs skiftende stemninger går færdens ned og op, så vejen under hjulene efterhånden ikke føles som vej, men som en gyngende streg trukket på må og få gennem en af naturens mægtigste fabler.

I den store gamle kirke i sølvminebyen Kongsberg får vi til rummets mumlende genlyds forevist de båse, hvor sølvminernes slaver i gamle dage under bevogtning måtte påhøre de strenge præsters manende forkyndelse. Regnes trommen på tagets hvælv er nuets monotone baggrundslid for fortidens lænkeraslen, en lyd, der forfølger os langt ud ad den våde vej.

Fortid og nutid farer vild i hinanden. Den mægtige norske natur løfter op og sænker ned. På Tinnsjøns blygrå flade ”morser” regndråberne tungsindigt om den nat i den anden verdenskrig, da norske mænd for At frelse verden for tyske atombomber måtte ofre andre norske mænd og sende dem med færgen og det ”tunge vand” til bunds i Tinnsjøns og dødens dyb.

I Rjukandalen mellem Norsk Hydros hypermoderne fabrikker føler man igen historiens greb om struben. Står på dette af solen forladte sted mellem golde, skyskrabende fjelde og bstirrer mod de tågeskjulte tinder, hvorfra unge nordmænd i en af krigens mørkenætter steg ned, bærende deres byrder af angst og dødens farlige sabotagesprængstoffer.

De var kun en lille skare, og Rjukan hernede var en pindsvinestilling strittende med våben og spækket med fjender ... Sabotørernes chance for at overleve en ny morgens lys var lig nul. Men miraklet tog offermodet ved hånden: Tungtvandsfabrikken sprang i luften, og en ny norsk heltesaga blev til.

Overgangen mellem Rjukans dystre krigsminder og Rauland Fjellstoges venlige velkomstlys er lang, men føles så kort, at det kniber for sindet at stemme sig om. Bjælkestuernes hygge dufter os i møde. Anført af Husmor overvælder stedlige kvinder i bygdedragter og med funkklende arvesølv os med gæstfrihed og bugnende bordes glæder.

Ude fra aftenens fjeldmørke og vildsomme veje kommer folk for at hilse og underholde. En gammel furet bygdespillemand lader hardangerfelens romantiske strenge klinge. Der synes folketoner og fortælles sagn og egnshistorie så inderlig veloplagt, som kommer de agerende lige fra det mærkelige, der hændte her på fjeldet for århundreder siden.

Et menneskepar endnu med aftenmørkets synske glans i øjnene kommer og danser til spillemandens hæletramp og understrengens mystiske efterklange. Hun med funkklende arvesølv på bunaens barm, han med slirekniv og sølvknapper, der i århundreder har funklet fra slægtens gildesveste. Og som de danser ... I andre folkeslags frierdanse er det pigen, der gækkende og med undvigende attituder lokker for bejleren. Her er det ham, der, som fjeldets rypehan for sin hun, danser foran og med sin overlegne styrkes ynde lokker for hende. I hoppende siddestilling lokker han på fuglevis, drejer med aldrig svigtensde rytme de yndigste vejr møller på én hånd, danser rundt om sig selv og hende, og lokker og gækker, og på fuglevis følger hun dansende efter, bly og bedåret.

Det er fjeldets sjæl, der danser. Det er viddernes mørke og lys, der har komponeret musikken og givet Hardangers og Telemarks "springere og gangere" poesens blide styrke. Det, vi oplever, er den vildeste naturs rene danseglæde. Den gamle musikglade spillemand i skjortærmer og skinnende vesteryg er så grebet, at han selv danser med. Med felehalsenpegende ret mod bjælkeloftet og det lyttende øre ømt mod felens rungende træ slår han pludselig over fra dans til musikalsk foredrag. Og med alle otte strenge beretter felen en mørk ødegårds-saga om "Svartedøden" og den gamle halte hest, der alene uden kusk slædede lig fra en hærget ødemarksgård den lange vej her ned til Rauland Kirke.

Så livagtigt fortæller hardangerfelen, at man for sig ser den sorte færd på den hvide sne. Hører den mumlende skare, der ved kirken venter på at se, hvem der nu er død. Længe efter, at musikken er forstummet, hører man slædemedernes skriden og den gamle hests ensomme halten.

Morgendagen er allerede på vej, og i den første lysning fortsætter naturen, hvor sagnfortællerne, danserne og den gamle felespillemand i aftes slap. Straks uden for døren begynder landskabet på sit evige drama: Svagt rødmende skyer drejer i farlige evighedsrytmer om gustne tinder. Dybest i dalen ligger gråskæggede bjælkegårde sunket til bunds i dis, ensomhed og søndagsfred.

Ved Eidsborg ældgamle stavkirke, der har århundreders tjærelag på sin skellede spåntække, oplever vi under åben himmel at blive trakteret til kirkeklokkeklemt og duften af husmors rygende birkebål. Et sted ved Morgedal ser vi solen rulle som et brændende tøndebånd over fjerne savtakkede tinder. Ved Seljord kører vi ind i en aftenrødme, der for en stund sætter skove og bjerge i brand. Og da vi under nattens sorte stjernefløj endelig når hjem, oplever vi, at fru Hammerich venter os med dækkede festborde og alle Lysebus lamper tændte: Vi oplever, hvad det i alleregentligste forstand vil sige at komme hjem.

Her er det ikke blot pejsens ild, der varmer. Det er Norge – folk og natur – der personificeret i Borghild Hammerich og Robert Riefeling rykker tæt sammen om os. I et ubeskedent øjeblik synes man at vide, hvad et luysebuophold er, men det bliver ved anelsen. Og mens man for sidste gang træder på den norske folkegaves hjemnevævede tæpper, nynner det et eller andet sted i sindet:

Lysebu skabtes af tusinders gaver,
af hjertebloomster fra sindenes haver.

Lysebu rejstes af tusinders hænder,
blev til ved de mange, som færre kender.

I Lysebus gange, i stuer og sale,
hvisker de tusinde hjerters tale.